

विद्युतीय शासन

अमूक मुलुकको शासकीय क्रियाकलापहरूलाई प्रविधिमा आबद्ध गर्ने कार्यलाई विद्युतीय शासन भनिन्छ । विद्युतीय शासन राज्य संचालनको नवीन अवधारणा हो। आधुनिक प्रविधि तथा कम्प्युटर प्रणाली र विशेष गरी वर्तमान सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास एवं विस्तारसँगै विद्युतीय शासन प्रणालीको अवधारणाको विकास भएको हो। सुशासन र पारदर्शीताको पूर्वसर्तको रूपमा विद्युतीय शासनलाई लिईन्छ। यसको सीमाविहिन र बहुआयामिक दायरा रहेको हुन्छ । विशेषगरी सन् २००० को दशकदेखि संसारभर शासन, विकास र सेवा प्रवाहमा विद्युतीय शासनलाई अवलम्बन गरिएको पाईन्छ । यसले सार्वजनिक सेवालाई आधुनिकीकरण गर्न तथा नागरिक र सरकारबीचको सम्बन्ध तथा जनसम्पर्कलाई फराकिलो तथा सुमधुर बनाउन मद्दत गर्दछ।

सर्वप्रथम तत्कालीन अमेरिकी उपराष्ट्रपति एल गोरले सन् १९९३ मा E- Governance शब्दको शुरुवात गरेका थिए । तत् पश्चात् सन् १९९९ मा तत्कालीन अमेरिकी राष्ट्रपति बिल क्लिन्टनले Government Paperwork Elimination Act, १९९८ को घोषणा गरेपछि विद्युतीय शासनबारे नयाँ शिराबाट बहस शुरु भएको थियो। नेपालमा सन् २००४ को Telecommunication Policy र सन् २०१० को IT Policy ले विद्युतीय शासनको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाईन्छ ।

नेपालमा विद्युतीय शासनको अवस्था

नागरिकमैत्री शासनको रूपमा बुझिने विद्युतीय शासनको नेपालमा रहेको अवस्थालाई देहायबोजिम उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

क) नीतिगत व्यवस्था

नेपालमा विद्युतीय शासन सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका कानून एवं नीतिहरूको व्यवस्था गरिएको छ ।

- नेपालको संविधान
- चालु पञ्चबर्षीय योजना
- विद्युतीय कारोबार ऐन, २०६३
- विद्युतीय कारोबार नियमावली, २०६४
- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४
- सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४

- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२
- दूर सञ्चार नीति, २०६० आदि ।

ख) संस्थागत व्यवस्था

नेपालमा विद्युतीय शासन सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका संस्थागत व्यवस्थाहरु रहेका छन् ।

- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तीन वटै सरकार
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मन्त्रालय
- सूचना विभाग
- सूचना प्रविधि पार्क
- IT Council
- Computer Association of Nepal (CAN)
- Nepal Academy of Science and Technology (NAST) आदि ।

ग) व्यवहारिक पक्ष

विद्युतीय शासन सम्बन्धमा नेपालमा देहायबमोजिमका कार्यहरु संचालन गरिएको पाईन्छ।

- हरेक सरकारी कार्यालयहरुमा Web Site को व्यवस्था गरिएको,
- बैंकहरुले ईन्टरनेटमा आधारित बैंकिङ्ग प्रणाली लागू गरेका,
- मुलुकमा प्रविधि मैत्री जनशक्तीको उत्पादनमा बृद्धी हुँदै गएको,
- सरकारी कार्यालयहरुमा कम्प्यूटर, ईमेल, फ्याक्सको प्रयोग बढ्दै गएको,
- मुलुकमा मोबाईल र ईन्टरनेट जस्ता प्रविधिहरुको प्रयोग र पहुँचको दायरा फराकिलो हुँदै गएको,
- सार्वजनिक निकायहरुमा कर्मचारी भर्दा गर्दा कम्प्यूटर दक्षताको जाँच गर्ने गरिएको, आदि।

विद्युतीय शासनको उद्देश्य

सुशासन र जनउत्तरदायी शासन व्यवस्थाको आधारस्तम्भको रूपमा रहेको विद्युतीय शासनका उद्देश्यहरुलाई देहायबमोजिम उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

- सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु,
- विधिको शासन कायम गर्नु,
- मानव अधिकारको संरक्षण गर्नु,

- राज्यप्रति जनअपनत्वभाव विकास गर्नु,
- भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्नु,
- सरकारलाई पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउनु,
- चेतनशील समाजको निर्माण गर्नु,
- गरिबी न्यूनीकरण गर्नु,
- रोजगारीको सिर्जना गर्नु
- मुलुकको चौतर्फी विकास गर्नु,
- सामाजिक द्वन्द्वको न्यूनीकरण गर्नु,
- संविधाद र कानून प्रतत्त नागरिक अधिकारको संरक्षण गर्नु।

विद्युतीय शासनका दुर्बल पक्षहरु

विद्युतीय शासनका दुर्बल पक्षहरुलाई देहायबमोजिम उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

- खर्चिलो हुने,
- दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने
- गरिबी र अशिक्षा भएको मुलुकमा प्रभावकारी नहुने,
- प्रविधिको प्रयोगले विभिन्न स्वास्थ्य समस्या देखा पर्ने,
- प्रदुषणमा बृद्धि हुने,
- मानवीय सृजनात्मक क्षमतामा ह्रास आउन सक्ने

नेपालमा विद्युतीय शासनको सन्दर्भमा देखिएका चुनौती

विद्युतीय शासनको सन्दर्भमा नेपालमा देखा परेका चुनौतीलाई देहायबमोजिम उल्लेख गर्न सकिन्छ।

- राजनीतिक अस्थिरता,
- दक्ष जनशक्तिको अभाव
- भ्रष्टाचार
- परिवर्तन विरोधी मनोबृत्ति
- आर्थिक स्रोतको अभाव
- चेतनाको कमी
- गरिबी र बेरोजगारी आदि।